

Naturvenner - integration gennem natur og friluftsliv

Gentin, Sandra; Præstholm, Søren

Publication date:
2019

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[Ikke-specificeret](#)

Citation for published version (APA):
Gentin, S., & Præstholm, S. (2019). *Naturvenner - integration gennem natur og friluftsliv*. (1 udg.) Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet. IGN Rapport

Naturvenner – integration gennem natur og friluftsliv

Sandra Gentin og Søren Præstholt

IGN Rapport
September 2019

Titel

Naturvenner – integration gennem natur og friluftsliv

Forfattere

Sandra Gentin og Søren Præstholt

Bedes citeret

Gentin, S. og Præstholt, S. (2019): Naturvenner – integration gennem natur og friluftsliv. IGN Rapport, september 2019, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Frederiksberg. 39 s. ill.

Udgiver

Københavns Universitet
Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning
Rolighedsvej 23
1958 Frederiksberg C
ign@ign.ku.dk
www.ign.ku.dk

Ansvarshavende redaktør

Claus Beier

ISBN

978-87-7903-812-7

Layout omslag

Jette Alsing Larsen

Forsidefoto

Sandra Gentin

Publicering

Rapporten er publiceret på www.ign.ku.dk

Gengivelse er tilladt med tydelig kildeangivelse

Skriftlig tilladelse kræves, hvis man vil bruge instituttets navn og/eller dele af denne rapport i sammenhæng med salg og reklame

Indholdsfortegnelse

FORORD	4
RESUME	5
INDLEDNING	7
PROJEKT NATURVENNER	9
Mål og formål med Naturvenner.....	9
Aktiviteterne i de fem projektområder.....	10
Rekruttering af naturvenner	10
Lokale projektopstartsmøder.....	11
DOKUMENTATION AF TURENE	14
Kvantitativ dokumentation af turene.....	14
Kvalitativ dokumentation af turene	14
EVALUERING AF PROJEKT NATURVENNER	17
Antal ture, annoncering og antal deltagere	18
Naturvennernes vurdering af naturens betydning som ramme for aktiviteterne	22
Naturvenners oplevelse af turen.....	23
Naturvennernes vurdering af det bedste og den største udfordring ved turen	26
Turene set med de deltagende flygtninges øjne.....	29
Turen til St. Restrup	29
Naturen i et integrationsperspektiv og naturens potentiale	31
Evaluering af proces og metode.....	32
Organisering af ansvarsfordelingen	32
Rekruttering af nye integrationsfrivillige blandt naturvennerne	33
Organisering af workshop og den endelige liste med arrangementer	34
ANBEFALINGER	35
PROJEKT NATURVENNER – KAN NATUR INTEGRERE?	36
LITTERATUR	38

Forord

Naturvenner – integration gennem natur og friluftsliv havde til formål at afprøve nye metoder til at involvere nye frivillige i integrationsindsatsen i Danmark. Gennem naturaktiviteter, arrangeret for flygtninge af integrationsinteresserede friluftsliv- og naturmennesker, forsøgte projektet at styrke flygtningenes fortrolighed i og viden om naturen, for på den måde at øge flygtningenes muligheder for at bruge naturen i hverdagen. Derudover var det målet at styrke flygtningenes netværk til danskere.

Projektet ”Naturvenner – integration gennem natur og friluftsliv” er støttet af Socialstyrelsens Udviklingspulje¹ i 2016-2018, og er et samarbejde mellem Dansk Flygtningehjælp (DFH) og Videncenter for Friluftsliv og Naturformidling, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet.

Dansk Flygtningehjælp har stået for projektledelsen samt kontakten til de lokale frivilligrupper hos Dansk Flygtningehjælp i de fem lokalområder, hvor projektet har fundet sted. Videncenter for Friluftsliv og Naturformidling har haft ansvaret for at udvikle et evalueringsværktøj og deltage på udvalgte ture, samt dokumentere den samlede evaluering.

Der skal lyde en stor tak til Naturvennerne for gode ideer til natur- og friluftsture, gåpåmod til at afprøve nye rammer til integration i Danmark og for at dele deres glæde ved at være i naturen med flygtningene. Derudover vil vi gerne takke de fem lokale grupper fra Dansk Flygtningehjælp i hhv. Ålborg, Svendborg, Lyngby, Haslev og Nordfyn for at involvere deres lokale frivillige i projektet – samt til at rekruttere flygtninge til de forskellige ture, der blev arrangeret af Naturvennerne.

Sandra Gentin & Søren Præstholm

Videncenter for Friluftsliv og Naturformidling

Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet

¹ Socialstyrelsens ansøgningspulje ”Udviklingsstøtte til projekter målrettet socialt udsatte grupper og fremme af integration – udviklingspuljen § 15.75.75.13”.

Resume

Formålet med dette projekt var at afprøve og evaluere en metode, der skulle involvere nye målgrupper af frivillige² i integrationsindsatsen og styrke flygtninges fortrolighed med naturen i deres lokalområde samt øge flygtningenes viden om, hvordan naturen ville kunne bruges i hverdagen. Det var intentionen at etablere samarbejde mellem lokale integrationsfrivillige fra DFH og naturfrivillige; de såkaldte Naturvenner. De frivillige i DFH skulle forberede de nye Naturvenner på, hvordan man arbejder med flygtninge samt hjælpe med at skabe kontakt til flygtninge, så Naturvennerne fik mulighed for at invitere dem med ud på opdagelse i den nære natur. På den måde søgte projektet både at styrke flygtninges netværk og deres viden om og brug af den danske natur.

I alt har 454 personer (heraf 321 flygtninge) deltaget i aktiviteter i projektet Naturvenner. Den primære målgruppe i projektet var voksne flygtninge og deres eventuelle børn i fem udvalgte kommuner: Ålborg, Svendborg, Lyngby, Haslev og Nordfyn. Kommunerne blev valgt ud fra, at projektgruppen³ ønskede at opnå størst mulig geografisk spredning, ligesom motivationen hos Dansk Flygtningehjælps frivilligrupper for at medvirke i projektet var afgørende i udvælgelsesprocessen. De lokale Naturvenner blev rekrutteret bredt, og på informationsmøder i de forskellige lokalområder havde de frivillige mulighed for at høre om projektet, og brainstorme om mulige aktiviteter. Der var ikke mange krav til, hvilken slags ture naturvennerne kunne arrangere. Eneste krav var, at der skulle indgå "et element af natur" i turen, og turen måtte meget gerne gå til lokal natur, så flygtningene efterfølgende havde mulighed for selv at tage ud i naturområdet på egen hånd. Der var dermed stor åbenhed ift. turens indhold og udformning. Inden turene blev annonceret for flygtningene blev aktiviteterne gennemset, i enkelte tilfælde tilpasset og slået sammen af projektgruppen og den lokale DFH koordinator. Fra april 2017-oktober 2017 blev der afholdt i alt 23 forskellige arrangementer for flygtningene. Arrangementerne spændte fra strandwellness kun for piger til større familieture, eksempelvis en bådture på Lyngby Sø med efterfølgende leg og picnic. Turene blev evalueret både kvantitativt gennem spørgeskemaer og kvalitativt i fokusgruppeinterview med Naturvennerne, samt i individuelle interview med enkelte flygtninge.

² Fremadrettet vil disse nye frivillige blive omtalt som Naturvenner

³ Projektgruppen refererer til både projektledelsen i DFH samt medarbejderne fra Videncenter for Friluftsliv og Naturformidling på Skovskolen, Københavns Universitet.

På trods af, at mange flygtninge ikke havde stort kendskab til naturen og heller ikke stor erfaring med at komme ud i den lokale natur, spillede naturen ikke en negativ rolle for aktiviteterne. Derimod spillede naturen en meget positiv rolle for de gennemførte ture, og aktiviteterne som bål, sno-brødsbagning mv. blev vigtige elementer for flygtningene. Naturvennernes vurdering stemmer overens med flygtningenes opfattelse og vurdering af turen. Begge flygtninge, der blev interviewet, fremhæver naturen som et særligt sted, som er særlig velegnet til relationsdannelse og kulturel læring. De fremhæver også, at aktiviteterne fremmer den hyggelige samtale mellem danskere og flygtningene.

Spørgeskemaundersøgelsens svar viser, at turene i meget høj eller høj grad har bidraget til, at flygtningene har fået kendskab til de lokale friluftsmuligheder og dermed også til den lokale natur. Selvom der var en overvægt af flygtninge i forhold til Naturvenner på de fleste ture, har turene stadig bidraget til at bringe danskere og flygtninge tættere sammen, blandt andet gennem de gennemførte aktiviteter. Naturvennerne fremhæver elementer som god ledelse af turen, kendskab til det sted, man skal ud og besøge, og til den aktivitet, der skal udføres som vigtige i forhold til at få succes med en naturtur for flygtninge. Naturvennerne nævner sprogbarrierer, udfordringer med tilmeldingen og det manglende fremmøde som nogle af de største udfordringer ved arrangementerne.

Anbefalingerne fra projektet er:

- **Overvej antallet af deltagere.** Naturformidlingen fungerer bedst i små grupper, da der her er mulighed for at tale med flygtningene om, hvad de ser og oplever. Mange deltagere derimod kan være medvirkende til, at den sociale dimension får mere vægt, mens naturformidlingen rykker i baggrunden, da det kan være vanskeligt at høre lydene i naturen, når mange mennesker taler og går gennem fx en skovbund.
- **Antallet af aktiviteter på turen.** Få enkelte aktiviteter (fx bål med mulighed for at bage sno-brød eller pandekager, fiske eller fange krabber mv.) er bedre end et stort, fyldt program med mange forskellige aktiviteter på turen. Er der mange aktiviteter, kan de opleves som forhastede for at ”nå hele programmet”.
- **Fleksibilitet og åbenhed** for nye frivilliges ideer ift. nye aktiviteter i DFH-regi er lige så vigtigt, som at nye frivillige har respekt for DFHs kvalitetssikring af turene.

Indledning

Naturaktiviteter indgår som en almindelig del af de fleste danskeres hverdag. Danskernes friluftsliv er blevet undersøgt systematisk siden midten af 1970'erne. Fra disse undersøgelser ved vi, at mange danskere kommer regelmæssigt ud i naturen, og at de kommer for at opleve naturen, slappe af og gå en tur (Jensen, 2014; Jensen and Cleemann, 2015). Anderledes ser det ud hos danskere med etnisk minoritetsbaggrund. Undersøgelser dokumenterer, at denne gruppe i markant mindre omfang bruger den danske natur sammenlignet med etniske danskere. Det kan både skyldes deres forhold til naturen i hjemlandet, uvidenhed om, hvordan man kan og må bruge den danske natur, og frygt for, hvad man mon kan møde derude (Gentin, 2006; Jensen, 2014). Samtidig viser nyere forskning dog, at unge med anden etnisk baggrund end dansk har et friluftslivsmønster, der minder mere om etniske danskeres (Gentin, 2015).

En del forskningsresultater viser, at oplevelser i naturen bidrager til menneskers psykiske og fysiske velbefindende (Thomsen et al., 2018; Twohig-Bennett and Jones, 2018). Naturen bidrager til at sænke blodtryk og stressniveau, og den øger den kognitive performance, og har dermed en positiv indflydelse på det fysiske og mentale helbred og velbefindende. Eksempelvis føler personer, der bor forholdsvis tæt på grønne områder sig mindre stressede sammenlignet med personer, der bor længere væk fra grønne områder (Nielsen and Hansen, 2007). Naturen, og det at opholde sig i de grønne omgivelser, har altså en række positive potentialer.

Dette potentiale kan også aktiveres i forhold til udsatte grupper, hvor naturen kan udgøre en positiv ramme. Flere forskellige projekter med børn, unge og deres forældre i udsatte positioner viser, at naturen eksempelvis styrker relationer mellem børn og deres forældre, og at forældrene gennem en række naturaktiviteter bliver introduceret til muligheden for selv at dyrke friluftsliv i den danske natur. Deltagerne oplever desuden, at naturen kan dæmpe uro og stress (Rasmussen, Hjarsen & Eschen, 2014).

Nordiske erfaringer peger også i retning af, at naturen har et potentiale, der kan bringes i spil i integrationssammenhænge (Gentin et al., 2018; Pitkänen et al., 2017). Ofte bruger flygtninge og indvandrere bevidst og ubevidst landskabernes former og farver i tilknytningsprocessen til det nye land (Lovelock et al., 2011; Powell and Rishbeth, 2012), ligesom rekreation og friluftsliv kan bruges til at lære det nye hjemlands normer, kultur og levevis bedre at kende. Oplevelser i naturen kan des-

uden fremkalde positive minder fra det gamle hjemland. Disse processer styrker og letter tilknytningen til det nye hjemland (Rishbeth and Finney, 2006). Set i denne sammenhæng kan natur, og flygtninges brug af den, være en af de mulige løsninger, der giver flygtninge viden om, hvordan det er at leve i deres nye hjemland (Gentin et al., 2018, Gentin, et. al. 2019).

Den positive effekt, naturoplevelser har i forhold til menneskers psyke, fysik og indbyrdes relationer er særligt relevant i forhold til gruppen af flygtninge. Det anslås, at mellem 30 og 45 procent af de flygtninge, der er kommet til Danmark inden for de seneste år, er mærket af traumer i forskellig grad (LG Insight, 2013). Spørgsmålet er, om naturens positive potentialer også kan bringes i spil i en dansk integrationskontekst? Det spørgsmål var afsættet for projektet *Naturvenner – integration gennem natur og friluftsliv*. Projektet er baseret på samarbejde mellem lokale frivillige i Dansk Flygtningehjælp (integrationsfrivillige) og frivillige i lokale natur- og friluftsföreninger (naturfrivillige) samt dem, det hele handler om: flygtninge.

Nærværende rapport evaluerer projektet ”*Naturvenner – integration gennem natur og friluftsliv*”, både ud fra de involverede frivilliges perspektiv samt flygtningenes perspektiv, ligesom den evaluerer metoden til at involvere nye målgrupper af frivillige i integrationsindsatsen.

Først beskrives projektet Naturvenner. Herefter gives en oversigt over de gennemførte ture, og turene evalueres både kvantitativt og kvalitativt. Rapporten slutter med en procesevaluering samt anbefalinger til, hvordan man kan inddrage naturen og naturaktiviteter i integrationsarbejdet i Danmark.

Projekt Naturvenner

Dette afsnit beskriver projektet *Naturvenner – integration gennem natur og friluftsliv*. Indledningsvist beskrives mål og formål med Naturvenner, herefter beskrives arbejdet i projektområderne for at give læseren en forståelse for, hvordan projektet er forløbet.

Mål og formål med Naturvenner

Formålet med dette projekt var at afprøve og evaluere en metode, der skulle involvere nye målgrupper af frivillige⁴ i integrationsindsatsen og styrke flygtninges fortrolighed med naturen i deres lokalområde samt øge flygtningenes viden om, hvordan naturen ville kunne bruges i hverdagen. Det var intentionen at etablere samarbejde mellem lokale integrationsfrivillige fra DFH og naturfrivillige, de såkaldte Naturvenner. De frivillige i DFH skulle forberede de nye Naturvenner på, hvordan man arbejder med flygtninge samt hjælpe med at skabe kontakt til flygtninge, så Naturvennerne fik mulighed for at invitere dem med ud på opdagelse i den nære natur. På den måde søgte projektet både at styrke flygtninges netværk og deres viden om og brug af den danske natur.

Den primære målgruppe i projektet var voksne flygtninge og deres eventuelle børn i fem udvalgte kommuner: Ålborg, Svendborg, Lyngby, Haslev og Nordfyn. Kommunerne blev valgt ud fra, at Projektgruppen⁵ ønskede at opnå størst mulig geografisk spredning, ligesom motivationen hos Dansk Flygtningehjælps frivilligrupper for at medvirke i projektet var afgørende i udvælgelsesprocessen. Flygtningene blev efterfølgende rekrutteret gennem Dansk Flygtningehjælps frivillige netværk og samarbejdspartnere i de respektive kommuner. Der var en lokal DFH-koordinator i hver kommune, og en central projektleder i DFH skulle understøtte det frivillige arbejde i kommunerne.

Den potentielle målgruppe var omkring 1050 flygtninge, som Dansk Flygtningehjælps frivilligrupper havde kontakt med i de fem kommuner.

⁴ Fremadrettet vil disse nye frivillige blive omtalt som Naturvenner

⁵ Projektgruppen refererer til både Projektledelsen i DFH samt medarbejderne fra Videncenter for Friluftsliv og Naturformidling på Skovskolen, Københavns Universitet.

Den sekundære målgruppe var Naturvennerne: de civile kræfter i lokale natur- og friluftsföreninger eller uorganiserede naturinteresserede⁶, som havde lyst til at engagere sig i det lokale integrationsarbejde ved at møde flygtninge og introducere dem til naturen i lokalområdet og arrangere natur- og friluftsture.

Projektet har således skabt rammerne for og gennemført naturaktiviteter mellem flygtninge og natur- og friluftsfinteresserende borgere i de fem kommuner. Ambitionen var, at 350 flygtninge i løbet af projektperioden skulle deltage i naturaktiviteter og derigennem styrke deres forhold og kendskab til den danske natur. Det var endvidere vigtigt, at dokumentation af proces og resultater skulle kunne anvendes i forhold til lignende projekter i fremtiden.

Aktiviteterne i de fem projektområder

I det følgende beskrives arbejdet i de forskellige områder: Ålborg, Svendborg, Lyngby, Haslev og Nordfyn. Aktiviteterne fulgte den samme "skabelon" i alle projektområderne:

Rekruttering af naturvenner

I december 2016 kontaktede Videntcenter for Friluftsliv og Naturformidling (VFN) de nationale friluftsf- og naturorganisationer (eksempelvis Dansk Ornitologisk Forening, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet mm) via mail. I mailien blev formålet med projektet beskrevet kort, ligesom mailen også indeholdt en opfordring til at dele informationer om Projektet Naturvenner med medlemmerne nationalt og lokalt i de fem projektområder. Mange af organisationerne sendte efterfølgende nyhedsbreve ud om projektet, og der var generelt en positiv modtagelse af projektet i organisationerne.

I januar 2017 blev de lokale afdelinger af de forskellige friluftsf- og naturorganisationer i de fem projektområder derefter kontaktet via mail med en kort beskrivelse af projekt "Naturvenner". Desuden var der information om, hvor og hvornår projektets opstartsmøde ville blive afholdt. I begyndelsen af februar 2017 blev der udsendt en kort reminder om informationsmøderne, og alle møder blev også annonceret i lokalavisen både en og to uger, før de skulle afholdes.

⁶ Uorganiserede naturinteresserede dækker over de personer, som dyrker friluftsliv uden at være tilknyttet en forening, og dermed dyrker friluftsliv på egen hånd.

Lokale projektopstartsmøder

I hvert af projektområderne blev der holdt et informationsmøde om projekt ”Naturvenner”, hvor lokale borgere og friluftorganisationer havde mulighed for at høre mere om projektet. Møderne blev holdt i slutningen af februar og i begyndelsen af marts 2017, og varede hver omkring to timer. Møderne var generelt velbesøgte, og havde mellem 12 og 40 deltagere. Af tabel 1 fremgår antallet af deltagere i de forskellige byer.

Tabel 1: Oversigt over antallet af deltagere ved informationsmøderne, vinter 2017

Lokalitet	Antal tilmeldte
Svendborg	25
Lyngby	43
Haslev	18
Ålborg	22
Nordfyn	12

Alle informationsmøder blev holdt efter denne dagsorden:

1. Velkomst og kort navnerunde
2. Kort introduktion om etniske minoriteters friluftsliv
3. Kort om projekt ”Naturvenner”. Hvad er formålet, hvad kan man få hjælp til, hvem støtter projektet?
4. Flygtningene i kommunen – hvor kommer flygtningene fra, hvad er sammensætningen af dem, og hvad snakker man med flygtningene om - og hvad ikke?
5. Workshop om mulige lokale natur- og friluft aktiviteter i de fem projektområder. Hvilke aktiviteter har de lokale mødedeltagere lyst til at afholde?
6. Alle møder sluttede med en opsummering og præsentation af deltagernes ideer.

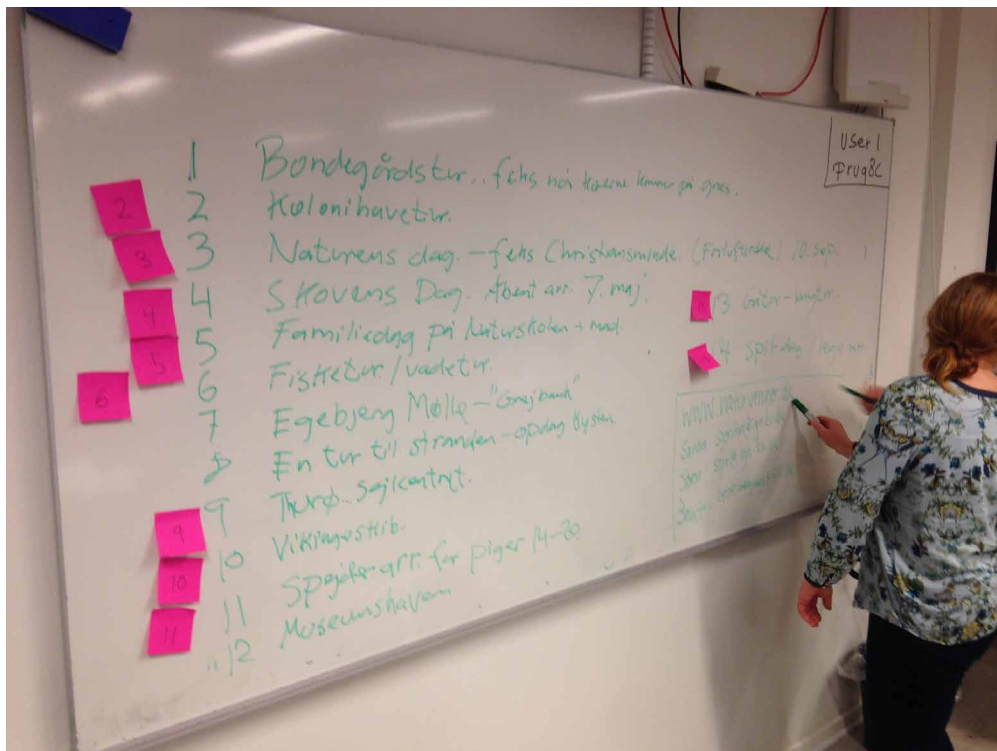

Figur 1: Eksempel på informationsmøde (Foto: Sandra Gentin)

Efter den korte introduktion til projektet (punkt 1-4 på ovenstående liste) ændrede informationsmødet karakter og blev til en workshop (punkt 5 og 6) om mulige natur- og friluftaktiviteter i de forskellige projektområder.

Workshoppen om mulige lokale natur- og friluftaktiviteter blev indledt med, at deltagerne nævnte deres ide(er) i plenum. Dette gav et godt overblik og gav samtidig mulighed for at gruppere evt. lignende forslag. Herefter arbejdede mødedeltagerne videre med forslagene ved bordene. Her skulle de udfylde et skema med oplysninger om turen: Titel, hvem er tovholder og andre deltagere (hjelpe), turens mål, turens målgruppe, mødested og hvilken støtte/ hjælp tovholderen havde brug for.

Efter møderne sammenskrev projektgruppen idéerne til en fælles liste, og overlappende aktiviteter (fx forskellige ture til samme destination, men med forskellige tovholdere) blev slået sammen til én tur. Herefter blev tovholderne bedt om at finde en dato for den tur, de havde ansvaret for. Det gjorde de sammen med de øvrige deltagere, der ønskede at hjælpe med den pågældende aktivitet. Først herefter blev de endelige datoer meldt ud til de frivillige DFH-koordinatorer i de forskellige områder.

Figur 2: Deltagernes mange forslag til ture fra et af informationsmøderne. (Foto: Sandra Gentin)

I perioden op til arrangementerne mødtes de forskellige grupper typisk omkring de enkelte arrangementer en eller flere gange for at planlægge og annoncere turen. De frivillige DFH-koordinatorer hjalp med at reklamere for turene ved at gøre de lokale flygtninge opmærksomme på dem, fx gennem kontaktfamilier, på lektiecafeer eller til møder.

Projektgruppen rådede over en pulje penge, hvorfra tovholderne havde mulighed for at få dækket deres udgifter til fx transport (fx busbilletter eller leje af bus), mad (fx hvis gruppen ønskede at lave mad over bål eller lignende) eller grej til brug på turen (fx fiskestænger eller lignende).

Dokumentation af turene

Kvantitativ dokumentation af turene

Som led i dokumentationen af projektet havde Videncenter for Friluftsliv og Naturformidling udarbejdet en logbog (et on-line spørgeskema), der havde til formål at indsamle naturvennernes erfaringer med de forskellige ture i de forskellige lokalområder. Skemaet skulle også bidrage til at give en forståelse af naturens rolle i integrationsindsatsen. I spørgeskemaet blev der spurgt ind til:

- 1) hvilket lokalområde turen blev afholdt i (Ålborg, Haslev, Lyngby, Nordfyn eller Svendborg), og hvilken rolle respondenterne havde på turen (tovholder eller hjælper);
- 2) antallet af deltagere – både danskere og flygtninge (alder og kønsfordeling);
- 3) respondentens oplevelse af naturens betydning for turen/aktiviteten; og oplevelsen af turen generelt
- 4) åbne svarmuligheder, hvor respondenterne havde mulighed for at beskrive de bedste ting og de største udfordringer ved turen.

Efter hver tur modtog alle Naturvenner en mail med et link til. Der blev udsendt op til to rykkere via mail, hvis det var nødvendigt. På baggrund af svarene i spørgeskemaet fra både tovholderen og hjælperne blev hver tur dokumenteret.

Der kom i alt 56 besvarelser fra både hjælpere og tovholdere: 23 fra Lyngby; 17 fra Svendborg; 10 fra Ålborg; fire fra Haslev og to fra Nordfyn. De forskellige områders besvarelser er slået sammen i analysen.

Kvalitativ dokumentation af turene

Søren Præstholt og Sandra Gentin fra Videncenter for Friluftsliv og Naturformidling deltog på to udvalgte ture i hvert område. Formålet med observationerne var:

- 1) at kunne dokumentere turene via billeder for at få en bedre indsigt i turene,
- 2) tale med deltagerne (både naturvenner og flygtningene) og
- 3) etablere kontakt til flygtningene til opfølgende interview i 2018.

Dokumentationsturene blev udvalgt, så de repræsenterede et bredt udsnit af projektets aktiviteter:

- store familiearrangementer, som krævede særlige foranstaltninger, fx leje af bus eller båd;

- Specialarrangementer, fx anemonetur, strandkants-wellness, fugletur eller klatretur, hvor kriteriet var, at turene ikke var åbne for alle f.eks. pga. kønsaspekt
- Store arrangementer, som ikke krævede særlig foranstaltninger (eksempelvis en dag ved stranden)
- En-til-en ture (eksempelvis fuglekiggertur for en Naturven og en eller et par flygtninge)
- Gå- eller cykelture i lille skala (det nære lokalområde, hvor en mindre gruppe Naturvenner tog på tur med flygtninge)
- Ture for unge uden forældre (f.eks. drengeweekend i Lyngby)

I 2017/18 gennemførte projektgruppen fire individuelle interviews med de lokale DFH-koordinatorer i hhv. Lyngby, Svendborg, Ålborg og Haslev. Derudover blev der gennemført fokusgruppeinterviews i Lyngby, Svendborg, Haslev og Ålborg med Naturvennerne (både hjælpere og tovholdere), samt individuelle interviews med to flygtninge⁷.

De lokale DFH-koordinatorer blev interviewet om 1) deres overordnede vurdering af projekt Naturvenner; 2) deres ressourceforbrug i projektet og 3) naturens betydning i fht. rekruttering af flygtninge som deltagere, men også i et større perspektiv ifht. integration. I interviewene med Naturvennerne var temaerne 1) turen og dens organisering, tilmelding og deltagerne og 2) naturen som ramme for integration. Flygtningene blev interviewet om 1) turen de havde deltaget i; 2) deres erfaringer med naturen i Danmark og 3) erfaringer med naturen i deres tidligere hjemland. I tabellen nedenfor ses en oversigt over den samlede dokumentationsindsats af projektet.

Interviewene med DFH-koordinatorerne og fokusgruppeinterviewene blev alle indledt med en kort gennemgang af de forskellige gennemførte ture i det pågældende lokalområde samt af alle gennemførte ture i hele projektet. De to interviews med flygtninge blev indledt med, at vi så på billeder for at genopfriske hukommelsen om den tur, flygtningene havde deltaget i. Det ene interview blev gennemført på engelsk, da flygtningen talte bedre engelsk end dansk.

⁷ På trods af, at der blev indsamlet kontaktoplysninger på flygtningene på de ture, der blev dokumenteret af Videncenter for Friluftsliv og Naturformidling, lykkedes det kun at få etableret efterfølgende kontakt og interview med to flygtninge i Ålborg.

Tabel 2: Den samlede dokumentationsindsats i projektet "Naturvenner - integration gennem natur og friluftsliv"

Dokumentationsindsats	Hvad	Målgruppe	Hvornår	Hvorfor
Kvantitativ	Spørgeskema udsendes efter hver tur	Naturvenner	April-oktober 2017	Opsamling af antal deltagere (både flygtninge og naturvenner) Plus evaluering af mål på brugerniveau.
Kvalitativ	Observationer på tur	Naturvenner	April-oktober 2017	Dokumentation af aktiviteter og umiddelbar vurdering af tur.
	Observationer på tur	Flygtninge	April-oktober 2017	Umiddelbar vurdering af tur, etablere kontakter til opfølgende tlf interview.
	Fokusgruppe	Naturvenner – tovholder & hjælper	April-maj 2018	Vurdering af turenes udbytte
	Interviews	Flygtninge	August 2018	Vurdering af turenes udbytte

Evaluering af projekt Naturvenner

Hvert afsnit i dette kapitel er opbygget sådan, at besvarelsene fra spørgeskemaundersøgelsen underbygges med de kvalitative svar fra fokusgruppeinterviewene med tovholderne og hjælpere.

Først redegøres for antallet af ture og antallet af deltagerne. Herefter beskrives:

- 1) Naturvennernes vurdering af naturens betydning som ramme for aktiviteterne,
- 2) Naturvennernes oplevelse af turen,
- 3) Naturvennernes vurdering af flygtningenes udbytte af turen,
- 4) Naturvennernes vurdering af det bedste og den største udfordring ved turen.

Kapitlet slutter med en evaluering af projektets proces og metode til at involvere og engagere nye frivillige (Naturvenner) i integrationsindsatsen i Danmark.

Eksempel på en tur i Lyngby til Tordals Mose, maj 2016

Vi mødtes på vejen til Tordalsmose kl. 11. Vi gik ned til grillpladsen ved mosen, hvor vi tændte bål. Henrik (fra DN) viste, hvordan man byggede bålet op og tændte det, hvorfor der skal være ”træk”, og hvordan det brænder bedst. Herefter bød Henrik velkommen, og han fortalte kort om mosen, om dens tilblivelse og om, hvad man må og ikke må herude, og hvad der skulle ske i dag. Vi talte en del om naturen ude ved mosen.

Da der var godt gang i bålet, gik vi ned til mosen, hvor Hans (Lyngby, DN) havde gjort klar til, at vi kunne fange forskellige dyr fra den lille sø. Hans havde lagt plancher og bakker ud i det høje græs, så vi kunne se, hvad vi havde fanget, og glas til at se på fangsten i. For at vise, hvad og at der er dyr i søen, havde han allerede fyldt både haletudser, guldsmedelarver, salamandere og mm i de hvide bakker. Børnene kastede sig ud i fiskeriet og fangede mange forskellige dyr. Fædrene hjalp deres børn, mens mødrene holdt sig lidt i baggrunden. Der blev grinet og hygget meget. Imens sad nogle ældre damer tilbage ved bålet og snakkede. Der var også nogen, der bare gik en tur i området.

Da vandet i søen var så grumset og uklart, at man ikke kunne se, hvad man fiskede efter, og børnene ikke gad at fiske mere, gik vi op til bålet, hvor planlægningsgruppen havde sørget for kyllingespyd, som vi med fælles hjælp tilberedte over bålet. En af de danske deltagere havde dej til pandebrød med, og der blev snittet brændenælder og rørt i dejen. De fleste flygtninge var meget imponerede over at se en lille 4-5 årig pige håndtere både brændenælder og en stor kokkekniv uden at brænde eller skære sig.

I invitationen stod, at alle skulle have tilbehør til kyllingen samt drikkevarer med. DN's lokalkomite havde, ud over kyllingespyd, også sørget for saft, brød og lidt chokolade. Vi sad på tæpper omkring bålet, hørte syrisk musik og spiste den medbragte og grillede mad. Børnene legede op ad skrænterne, og løb rundt i skoven. De hyggede sig virkelig meget. Der var især to små børn, der var meget imponerede over haletudserne; de fik lov til at tage nogle med hjem. De to drenge ville faktisk slet ikke med hjem, fordi det havde været så hyggelig en dag.

Gruppen var en blanding (ca. halv halv) af hhv. flygtningefamilier og deres kontaktpersoner. Mange var kommet derud med eller gennem deres kontaktperson i DFH. Enkelte kendte hinanden, og der gik lidt tid, før man snakkede på kryds og tværs. Flygtningene holdt sig meget til dem med samme sprogstamme.

Antal ture, annoncering og antal deltagere

I tabellerne neden for er de planlagte ture opgjort for hvert projektområde. I alt har projekt Naturvenner fra maj-oktober 2017 afholdt 23 ture for i alt 321 flygtninge og 133 danskere.

På hver tur havde tovholderne ansvaret for at notere antallet af deltagere (både flygtninge og danskere, børn, voksne, mænd og kvinder). Det noterede antal blev efterfølgende angivet i spørgeskemaet (se tabel 3). I de efterfølgende interviews fortalte tovholderne, hvor vanskeligt det var for dem at tælle deltagerne, da deltagerne ofte på intet tidspunkt var samlet ét sted, ligesom deltagerne ikke altid deltog i hele turen. Derfor er tovholderenes tal baseret på deres bedste skøn.

Svendborg har organiseret og afholdt flest ture, efterfulgt af Lyngby, Ålborg, Haslev og Nordfyn. Fire ture er blevet aflyst, da ingen flygtninge havde tilmeldt sig, mens tre cykelture i Haslev blev gennemført, dog uden deltagende flygtninge (se tabel 4-8).

Tabel 3: Oversigt over antallet af deltagere på samtlige ture

Antal deltagere	
Flygtninge:	
Voksne	179
Børn	142
Danskere	
Voksne	115
Børn	18
I alt:	454

Inden turen blev afholdt, mødtes både tovholdere og hjælpere typisk en eller flere gange. Her blev aktiviteterne og turens forløb planlagt i detaljer, ligesom afgangssted, tidspunkt og transporten blev fastlagt. I Ålborg fortæller Naturvennerne: *”Det var her, vi fik alle idéerne til turen. Det var primært tovholderen, der fik alle idéerne – dem byggede vi så videre på og planlagde det praktiske her. Planlægningen i sommerferien var lidt vanskelig, for folk var jo selv på ferie”*.

Tabel 4: Oversigt over ture i Svendborg

Dato	Projektområde	Destination
25. april	Svendborg	Fugletur til Tåsinge (for fugleinteresserede, afhentes i bil) <i>turen blev aflyst pga. ingen deltagere</i>
7. maj	Svendborg	En forårsdag i Museumshaven
8. maj	Svendborg	Cykeltur i Svendborgs omegn
30. maj	Svendborg	Cykeltur i Svendborgs omegn <i>(aflyst, pga. ingen deltagere)</i>
10. juni	Svendborg	Beachvolly Christians Minde Strand
16. juni	Svendborg	Beachvolly Christians Minde Strand
24. juni	Svendborg	Beachvolly Christians Minde Strand
28. juni	Svendborg	Cykeltur i Svendborgs omegn <i>(aflyst pga. ingen deltagere)</i>
29. juni	Svendborg	Strandwellness for piger
1. juli	Svendborg	Vadetur på det lave vand ved Svendborg natur- og miljøskole
4. august	Svendborg	Sommertur til Christiansminde Strand
6. august	Svendborg	Sommerdag i Museumshaven
29. august	Svendborg	Strandwellness for piger
1. oktober	Svendborg	Efterårsdag i Museumshaven

I Svendborg havde man organiseret sig sådan, at alle tovholdere allerede var registrerede frivillige hos DFH. Her var de ”nye frivillige” hjælpere. Naturvennerne fremhævede, at det organisatorisk var en fordel, fordi al annoncering til arrangementer mv. allerede foregår gennem kontaktpersoner/kontaktfamilier i DFH. Naturvennerne vurderede, at nye ikke-registrerede frivillige ville have manglet kontakten til flygtningefamilierne. Det blev fremhævet: *”det er vigtigt, at kontaktpersonen har printet invitationen ud, og laver de aftaler, der skulle laves med flygtningene. Turene bliver annonceret til kontaktfamilierne, og invitationen skal ud til flygtningene via kontaktfamilierne. Så de bliver tilmeldt gennem kontaktfamilier, som så også minder flygtningene om, at de kommer på tur. Det er de mere trygge ved.”* Opfattelsen i Svendborg var, at hvis kontaktpersonen ikke deltager, kommer flygtningene heller ikke med. Det var på den baggrund, at tovholderne allerede var registrerede integrationsfrivillige. Et andet vigtigt argument var, at tovholderens kendskab til flygtningene sikrede, at flygtningene ikke ville blive sendt ud til *”hvad som helst”*.

Tabel 5: Oversigt over ture i Lyngby

Dato	Projektområde	Destination
23. april	Lyngby	Pluk en buket (Tur kun for kvinder og piger)
20. maj	Lyngby	Tur til Tordals mose.
8. juli	Lyngby	Fang krabber og spis is på Taarbæk Havn
9. juli	Lyngby	Har naturen helbredende kræfter som kan hjælpe os – tur til Ermelundssletten
4.-6. august	Lyngby	Tur for drengeklubben i Lyngby
12. august	Lyngby	Familiesejlturn på Lyngby Sø

Tabel 6: Oversigt over ture i Haslev

Dato	Projektområde	Destination
6. maj	Haslev	Cykeltur med DN (<i>afholdt, men uden flygtninge</i>)
13. maj	Haslev	Bondegårdstur
23. maj	Haslev	Fugletur i Skoleparken
17. juni	Haslev	Cykeltur med DN (<i>afholdt, men uden flygtninge</i>)

Tabel 7: Oversigt over ture i Ålborg

Dato	Projektområde	Destination
14. maj	Ålborg	Søndagstur til Store Restrup
16. juli	Ålborg	Bondegårdstur til Fossdalen
20. august	Ålborg	Egholm
2. september	Ålborg	Familietur til Østerådalene (<i>afløst pga. ingen deltagere</i>)

I Ålborg blev flygtningene oftest rekrutteret og tilmeldt gennem netværksfamilierne, for selvom flygtningene også kommer til andre aktiviteter, der afholdes i DFH regi, ”er det ikke altid, de får sig meldt til der. Så det er gennem netværksfamilier, de har tilmeldt sig”. Naturvennerne fremhæver dog, at det var et stort arbejde at få flygtningene til at tilmelde sig gennem netværksfamilier. Der blev ringet rundt for at få tilmeldingerne i hus. Ved søndagsturen til Store Restrup skulle flygtningene ringe til tovholderen og tilmelde et antal. Derudover havde en medarbejder fra Ålborg Kommune hørt om projektet – og hun delte også informationerne om arrangementerne i sit flygtninge-netværk.

Tabel 8: Oversigt over ture i Nordfyn

Dato	Projektområde	Destination
27. juli	Nordfyn	Mad over bål med børn
20. august	Nordfyn	Sejltur med Castor (<i>aflyst pga. dårligt vejr</i>)

Turene blev alle annonceret på projekt Naturvenners hjemmeside, hvor der også var angivet et telefonnummer og en e-mail til den naturven (tovholder), der havde det overordnede ansvar for turen og tilmeldingerne. Derudover blev der annonceret for turene lokalt i projektområderne ”*der hvor vi mødes med flygtningene*”, altså i frivillighuset, ved lektiecafeer, madklubber eller gennem netværksfamilier – kort sagt alle de steder, de lokale DFH-grupper har kontakt til flygtninge. Her blev flygtningene informeret om turen og opfordret til at tilmelde sig og deltage.

Der var forskel på, hvor deltagerene i Nordfyn mødtes for at tage på tur. Nogle gange var mødestedet ude ved naturområdet, andre gange var der sørget for fælles transport (som på turen til den økologiske bondgård, Figur 3: Eksempel på invitation fra Naturvensprojektet i Ålborg.) Ellers havde deltagerne mulighed for at mødes ved et busstoppested/stationen, og der var fælles offentlig transport ud til naturområdet.

Besøg på økologisk bondegård

Søndag den 16. juli 2017 tager vi på udflugt til en økologisk bondegård, som ligger i et smukt naturområde ved Fosdalen, nordvest for Ålborg. På turen vil der blandt andet være mulighed for at:

... trave en tur i Fosdalen,

... hygge med picnic,

... se køer blive fodret og malket

Vi mødes ved Th. Sauersvejs Pendlerparkering kl. 12:00 (se kort på bagsiden) Herfra kører vi i fælles bus til Fosdalen. Du kan også dukke op på Ålborg Busterminal kl. 11:20 og tage bussen derfra sammen med andre deltagere.

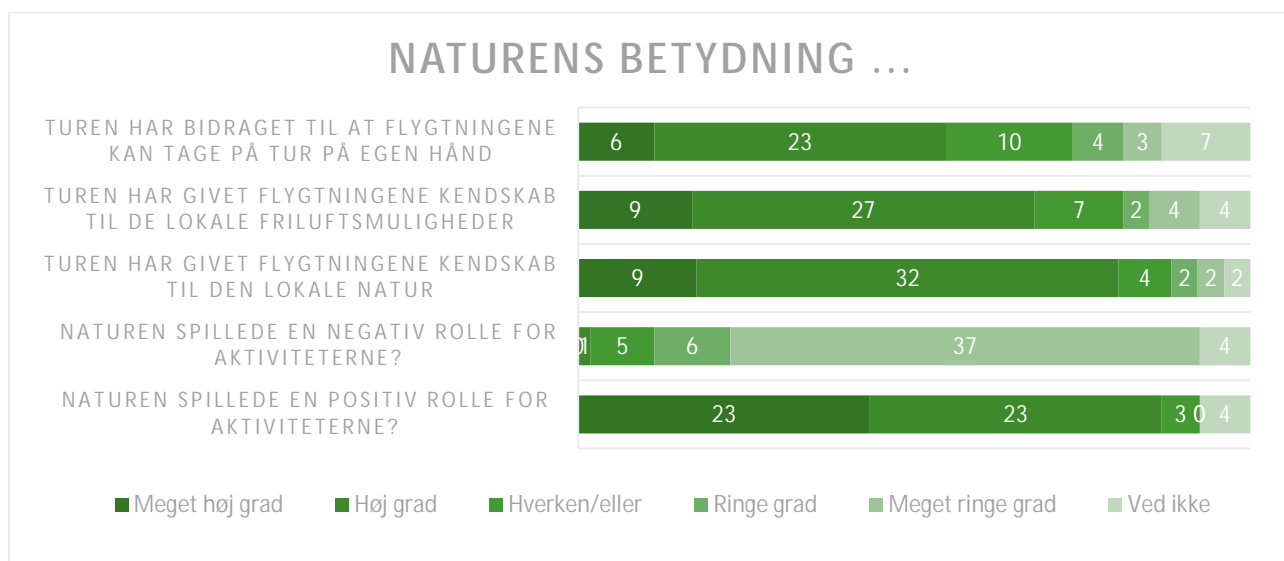
Vi stopper op undervejs på busturen og ser på Lerup Kirke, Fosdalen og det nedbrændte Svinkløv Badehotel. Vi er hjemme igen kl. 18:00. Vi sørger for mad og drikke. Det er gratis at deltage.

Figur 3: Eksempel på invitation fra Naturvensprojektet i Ålborg.

Naturvennernes vurdering af naturens betydning som ramme for aktiviteterne

Der var ikke mange krav til, hvilken slags ture Naturvennerne kunne arrangere. Eneste krav var, at der skulle indgå ”et element af natur” i turen, og turen måtte meget gerne gå til lokal natur, så flygtningene efterfølgende havde mulighed for selv at tage ud i naturområdet på egen hånd. Der var dermed stor åbenhed ift. turenes indhold og udformning.

På trods af, at mange flygtninge ikke havde stort kendskab til naturen og heller ikke stor erfaring med at komme ud i den lokale natur, spillede naturen ikke en negativ rolle for aktiviteterne. Spørgeskemaundersøgelsens svar viser (se Figur 4: Naturvennernes vurdering af naturens betydning), at turene i meget høj eller høj grad har bidraget til, at flygtningene har fået kendskab til de lokale friluftsmuligheder og dermed også givet dem kendskab til den lokale natur. Naturen spillede en meget positiv rolle for de gennemførte ture, og aktiviteterne som bål, snobrødsbagning mv. var vigtige elementer for flygtningene. Naturvennernes vurdering stemmer overens med, hvad en flygtning fra Ålborg beretter: ”Man kunne mærke, at naturen havde en afstressende effekt. Vi fik næsten alle skuldrene ned med det samme, og det var dejligt”.

Figur 4: Naturvennernes vurdering af naturens betydning

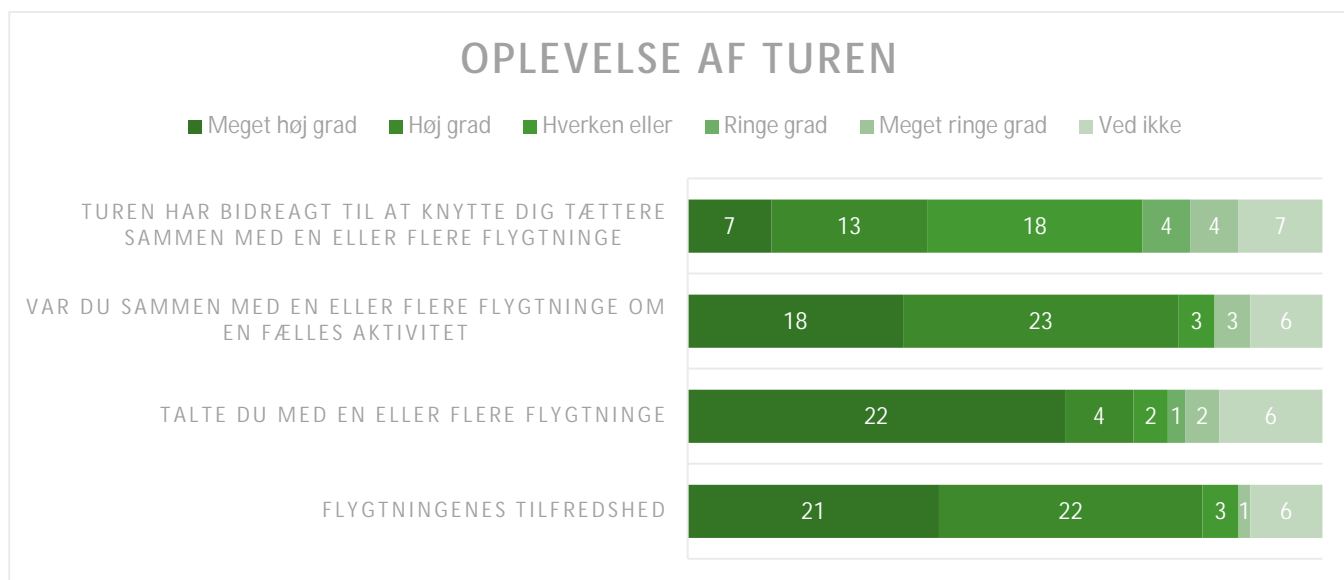
DFH-koordinatoren i Ålborg kan ikke vurdere, om det har været sværere eller lettere at rekruttere deltagere til turene, når destinationen var den lokale natur eller ”Ud at gå i Fosdalen” frem for eksempelvis tur til ”Fårup Sommerland”. Det var noget nyt, der skulle prøves, og generelt var der god tilslutning på turene i Ålborg.

Ved søndagsturen til Store Restrup (Ålborg) kunne flygtningene både fiske i en put-and-take sø, og der var bål og snobrødshygge. Fiskeriet fungerede også, selvom ingen havde forhåndskendskab til, hvordan man faktisk skulle fiske: *"De kæmpede med at få snøren i vandet. Det er jo lige meget, de hyggede sig og fik al den hjælp, de havde brug for"*. Men selve tiden til fiskeriet blev så lidt for kort. På denne tur var der også mulighed for at hygge sig ved bålet, bage snobrød og pandekager, gå en tur og snakke. Efter fiskeriet skulle fiskene renses og klargøres til bålet, og Naturvennerne bemærkede, at der var nogle af flygtningene, der havde håndlaget for det. Naturvennerne var enige om, at de havde haft for meget på programmet på turen til Store Restrup. Hvert enkelt element kunne hver for sig have været en selvstændig tur. Flygtningene ville nemlig gerne have brugt mere tid både ude ved bålet og ved put-and-take søen. Naturvennerne fra Ålborg mente samstemmende, at det, at turen var ude i naturen, betød, at de hyggede sig meget. Der var eksempelvis mulighed for at gå en lille tur hen til markvejen for at finde blomster, mens andre legede med grankogler osv. *"Stedet var også rigtig godt. Der var fred og ro, som man kunne mærke. De omgivelser man er i, påvirkede turen positivt"*. Der faldt mærkbar ro over flygtningene: *"man går en lille tur, sætter sig i græsset, snakker. Det, tror jeg, er godt"*.

Disse erfaringer stemmer godt overens med de intentioner, Naturvennerne havde i Svendborg. Her ønskede man at *"vække flygtningenes nysgerrighed, give glæde, lære om naturen for at kunne forstå naturen, og også berolige [mærke dens beroligende kraft]"*. De fremhævede, at *"det beroliger, at gøre noget praktisk sammen i naturen – det har været godt"*. Men det kræver mange gåture og naturkendskab, for at flygtningene får forståelsen for, hvorfor vi går tur – at lære, at naturen dulmer og beroliger, og at den ikke er farlig.

Naturvenners oplevelse af turen

Selvom der var en overvægt af flygtninge i forhold til Naturvenner på de fleste ture, så har turen stadig bidraget til at bringe danskere og flygtninge tættere sammen, blandt andet gennem de gennemførte aktiviteter (se Figur 5: Naturvennernes oplevelse af turen). Selvom sproget var en udfordring, (se afsnittet "Naturvennernes vurdering af det bedste og den største udfordring ved turen" på side 26), så har mange Naturvenner talt med en eller flere flygtninge.

Figur 5: Naturvennernes oplevelse af turen

Den tid naturvennerne i Ålborg brugte på at sidde ude og snakke med flygtningene var mest værdifuld – *”det at være i naturen, og man bare er”*. Turen til Fossdalen inkluderede en smuk gåtur, men Naturvennerne vurderede, at stoppene og formidlingen på turen var spildte ord – det var aktiviteterne, der var de vigtige. Aktiviteterne i Ålborg bidrog til et fællesskab, som også varede længere end bare på selve dagen: *”vi mødte nogen inde i byen, hvor vi sagde hej. Så hilste de på os, det var rigtig hyggeligt”*. Generelt er der dog ingen af Naturvennerne, der ses med flygtningene efter de afholdte ture. En af Naturvennerne tilbød en flygtning, at han kunne ringe eller skrive. Det skete dog aldrig. Naturvennen fik aldrig flygtningens nummer, for så kunne han selv have taget kontakt: *”for det er nok mere grænseoverskridende for ham at ringe. Så han ringede faktisk aldrig”*.

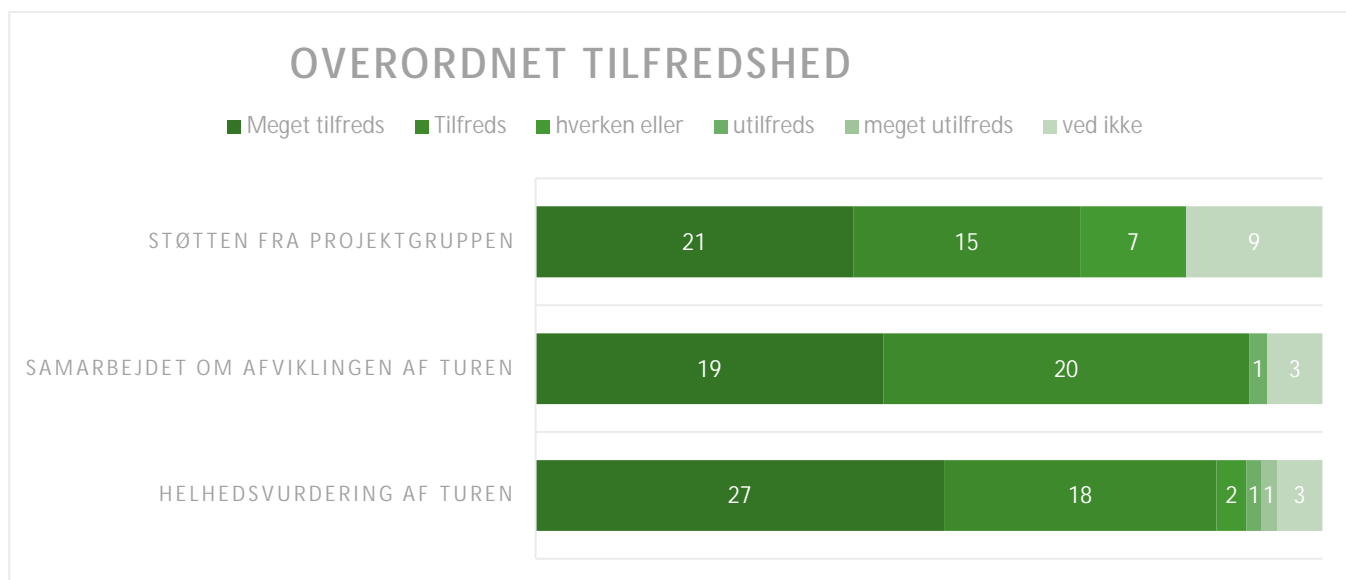
DFH-koordinatoren i Ålborg vurderer, at det er svært sådan helt konkret at vide, hvad flygtningene har fået ud af turene: *”man må håbe, de har lært, at naturen ikke er farlig... og at man godt kan bevæge sig ud [i naturen], og at man kan gøre noget, man ikke troede, man kunne”*.

Ifølge Naturvennerne i Ålborg var faktisk læring om naturen ikke så vigtig på turen: *”Det vigtigste var nok mere hyggen”*. Men samtidig fremhæver Naturvennerne også at: *”når man ser på turen som helhed, kan det godt opfattes, som om man skulle lære noget om den danske natur [i Fossdalen] og det danske landbrug – men det var aktiviteterne, der var i fokus”*. I planlægningsfasen diskuterede Naturvennerne dog, at det var en vigtig del af turen, at flygtningene skulle få en forståelse for,

at det at komme til tiden er en vigtig del af den danske kultur: *"Der er meget læring i, hvordan vores kultur fungerer. Hvis du ikke er der til tiden, kører bussen uden dig"*. Ligesom turen heller ikke ville blive aflyst i tilfælde af dårligt vejr, da man også kan mødes i dårligt vejr med den rette påklædning. Selvom læringen om den danske natur ikke var planlagt, så bemærkede naturvennerne i Ålborg, hvor interesserede flygtningene var i deres omgivelser. Der blev talt om rapsmarker, om hvordan man sætter en krog på fiskestangen, så der var indirekte meget faktuel og sproglig læring i turen.

I Lyngby tog tovholderne og hjælperne udgangspunkt i, at aktiviteten skulle tale til flere forskellige målgrupper. Krabbeturen var et legende, lærende fællesskab på tværs af aldre og mellem danske- og flygtningefamilier. Krabbeturen blev sjov og lidt grænseoverskridende – for er krabber mon farlige eller ej? Der var skrig og skrål nogle gange. Udfordringen med turen var, at der var for få danske deltagere. Naturvennerne i Lyngby finder, at en mere ligelig fordeling mellem flygtninge og danskere er væsentligt, hvis turene også skal kunne bidrage til integration, fordi et aspekt i integration netop er relationsopbygning. Naturvennerne i Lyngby havde arrangeret en sejltur med turbåden på Lyngby Sø, hvor de stod af ved Frederiksdal. De voksne flygtninge syntes, det var smukt at se landskabet fra sø-siden. Og oplevelsen var ny, for de tager ikke selv på den slags sejlture. *"Ved Frederiksdal gik vi op på græsplænen, og der kunne man spille og lege med børnene og de voksne, der havde lyst til at være med. Der var kaffe mv. til de voksne. Kombinationen [af leg og kaffe] fungerede fint. Integrationselementet [at man kunne tale sammen på kryds og tværs] manglede dog på turen, da der var for få danske, der mødte op"*. Aktiviteterne og hyggen trådte så i forgrunden og kom til at fylde mere end netværksopbygning mellem flygtninge og danskere.

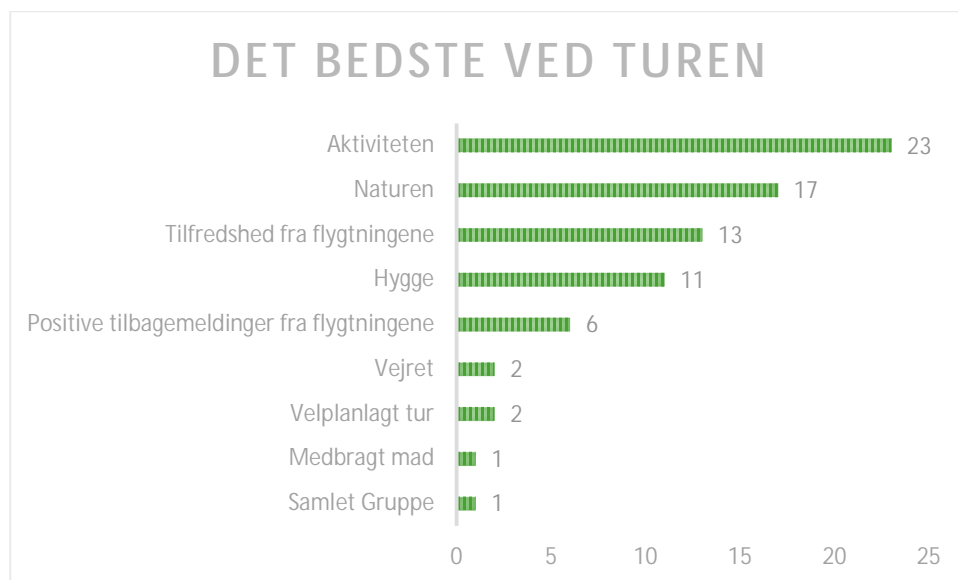
Svarene i spørgeskemaet viser også stor tilfredshed med turene (se Figur 6). Tilfredsheden med turen dækker både den generelle helhedsvurdering, det interne samarbejde blandt Naturvennerne, samt samarbejdet med projektgruppen mere overordnet.

Figur 6: Naturvennernes overordnede tilfredshed med turen

Naturvennernes vurdering af det bedste og den største udfordring ved turen

Spørgeskemaets sidste spørgsmål var to åbne spørgsmål, hvor tovholdere og hjælpere kunne redegøre for henholdsvis det bedste ved den netop afholdte tur (Figur 7) og den eller de største udfordringer ved turen (Figur 8). Disse svar er efterfølgende blevet grupperet efter temaer, så det blev muligt at fremstille dem grafisk.

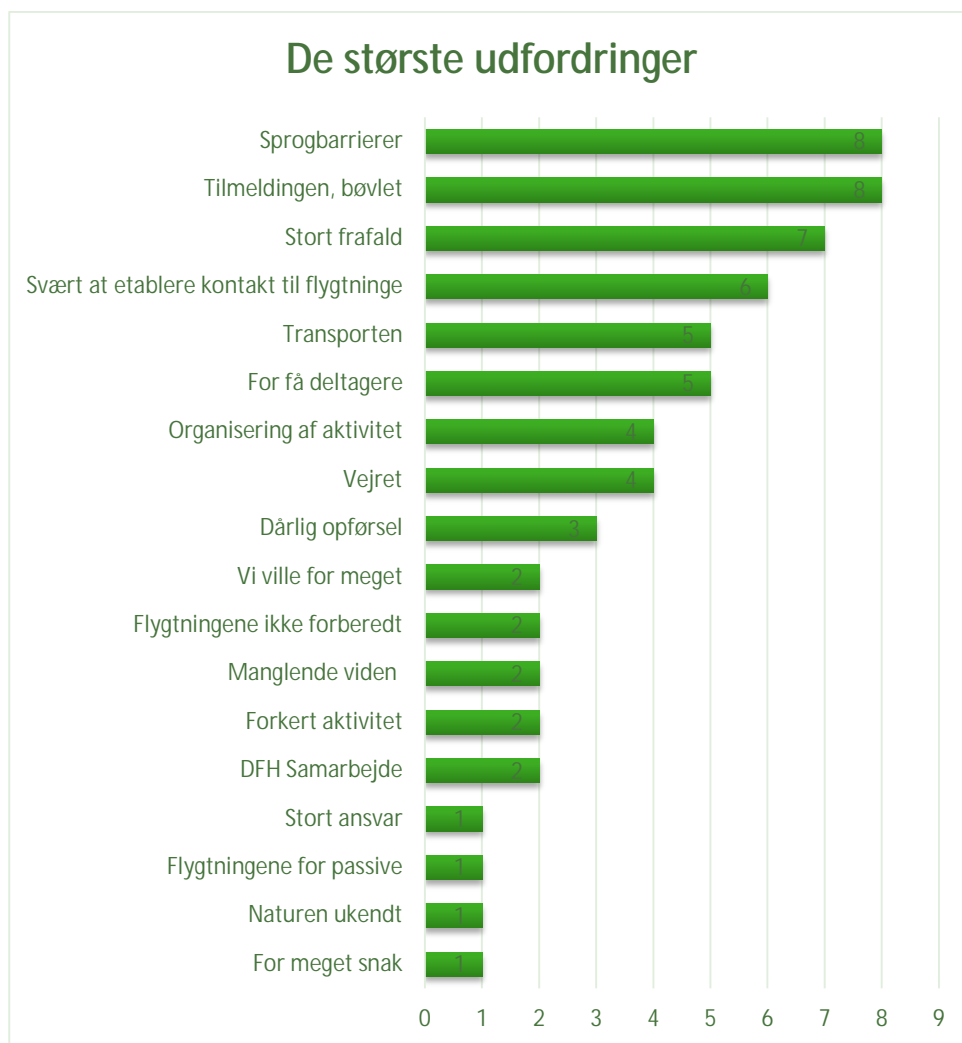

Figur 7: Naturvennernes vurdering af det bedste ved turen

I Ålborg forklarede DFH-koordinatoren, at grunden til, at turene blev så stor en succes var, at de var velplanlagte fra start til slut. Hun fremhævede at *”transporten kræver en særlig planlægning, fordi nogle af flygtningene stadig er usikre: hvordan gør man, hvor mødes man. En håndholdt indsats er vigtig, især på steder, de ikke har været før”*. Derudover er god ledelse af turen vigtig, og det inkluderer deltagere med kendskab til det sted, man skal ud og besøge, og til den aktivitet, der skal udføres. *”Der var nogle [Naturvenner] der vidste, hvor ormene var [på fisketuren til St. Restrup], nogle [Naturvenner] vidste noget om at fiske, og de kunne vise, hvordan man sætter ormen på kroen.”* Der var også nogle, der kunne fortælle, hvad der er i Limfjorden på turen til Engholm, så flygtningene kunne få at vide, hvilke dyr og planter de så i og ved Limfjorden.

Naturvennerne i Svendborg, påpeger også netop kendskabet til både naturen og aktiviteten som meget vigtig: *”en naturtur er en tur, hvor man får at vide, hvad man skal, men også at man ved, man skal i naturen, inden man kommer. En [tur] med et klart mål. Fx krabbeturen til Christiansminde. Der er forskel på, om det er en social tur, hvor naturen bare er en ramme, eller naturen er målet. Det skal være enkle aktiviteter”*. På den måde bliver turene mere målrettede, så flygtningene kan forberede sig på dem og tage tøj på til det. Og deltagerantallet bør ikke være større end, at deltagerne (både danskere og flygtningene) kan nå at tale sammen.

Spørgeskemaets åbne svarmulighed *”Nævn den eller de største udfordringer ved turen”* gav mange forskellige svar, jf. Figur 8. Svarene blev igen grupperet og opgjort talmæssigt, så de kunne afbildes grafisk. Svarene ses i diagrammet nedenfor. Det er særligt sprogbarrierer, udfordringer med tilmeldingen og det store frafald af flygtningene på turen, som bliver nævnt af flest.

Figur 8: Naturvennernes vurdering af de største udfordringer ved turen

Både i spørgeskemaet og i interviewene bliver sproget fremhævet som en udfordring. I interviewene forklarer Naturvennerne fra Ålborg, at sproget dog ikke var en barriere i forhold til at forklare opgaven, der skulle udføres (fx snobrødsbagning, orm på en fiskestang eller lign.). Her kunne man forklare meget med fagter og med hænderne. Det var mere udfordrende med det sociale: *”Selvom man kan vise meget med fagter, så er den hyggelige samtale svær, hvis man sidder med sin snobrødspind, og venter på at brødet bliver færdigt”*. I stedet var det muligt at lære enkelte ord. Flygtningene spurgte ind til nogle ting og lærte ord på den måde. Naturvennerne fremhæver, at formålet med turene ikke var at lære dansk, men mere at forstå, hvad det danske liv er.

Selvom der var mange, der meldte afbud på dagen, og at det blev betragtet som en udfordring (jf. Figur 8), så kan mange deltagere omvendt også være en udfordring: *”for når vi er så mange, så kan*

vi jo faktisk ikke høre naturen. Men da vi så endelig hørte lærken, kunne vi synge 'Jeg ved en lærke rede...', og tale om det er sådan, den lærke vi synger om lyder og ser ud. Der er ikke meget natur over det, når man kommer 70 gående." "Det problem havde vi også på Helgeturen [tur i Svendborg], hvor man kunne kigge på fugle, mens vi sejlede. Og på turen på land var der så mange andre aktiviteter, så ham [fuglekiggeren] var lidt skuffet over, der ikke kom nogen [hen til ham]. Men jeg kan jo ikke gå rundt og prikke folk på skulderen og sige, at nu skal de kigge på fugle." På store ture er det derfor mere fællesskabet og ikke naturformidlingen, der er i centrum: "hvis man vil naturformidle er det faktisk bedre, hvis der er færre deltagere, hvor der er tid til at tale om, hvad man ser". Det står i kontrast til målet om at få så mange som muligt ud og med på tur. Samtidig mente Naturvennerne fra Svendborg også, at de tovholdere, som ønsker at naturformidle på store ture, selv har et ansvar for at finde interessererede, som eksempelvis vil se på fugle. Omvendt medgiver de også, at det måske kan være svært at vide, hvordan man skal gøre, når man som DFH-frivillig ikke har erfaring med flygtninge.

Flere respondenter i spørgeskemaet nævnte transporten som udfordring. Det blev foldet lidt ud i interviewet i Ålborg, hvor Naturvennerne beskrev, at *"det at kontakte fremmede flygtninge på busterminalen var svært, og det var grænseoverskridende at tale med fremmede for at spørge dem om de skulle med på tur"*. Denne udfordring havde Naturvennerne i Lyngby taget højde for på deres Krabbetur til Tårnbæk Havn, hvor et kendt "DFH-ansigt" var mødt op på busterminalen i Lyngby for at sikre, at alle kom med.

En anden udfordring, der ikke blev nævnt i svarene i spørgeskemaet, men i interviewene, er antallet af flygtninge i forhold til antallet af danskere. På alle ture var antallet af flygtninge meget større end antallet af danskere, da det var en udfordring at få danske familier med børn til at deltage på turene. Det fremhævede Naturvennerne i Lyngby. Dermed blev det sværere for flygtninge at få kontakt til danskere på turene.

Turene set med de deltagende flygtninges øjne

Turen til St. Restrup

Det vigtigste for begge interviewede flygtninge var *"at være sammen med andre. På turen var der både danskere og flygtninge og andre ny-danskere. Og der var godt vejr. Og det kan jeg godt huske fra mit hjemland. Vejret – og at alle er glade"*. Selvom ingen af deltagerne på turen havde mødt

hinanden før, så var stemningen god, og alle satte stor pris på det at være del af et fællesskab. Begge satte pris på, at deltagerne blev forbundet gennem aktiviteterne, som på den måde blev et vigtig fælles tredje⁸ på turene. Samtidig fremhævede flygtningen fra Liberia (M), at det er godt, når andre organiserer aktiviteter for flygtningene, da det ofte er den eneste mulighed, flygtningene har for at komme ud og komme i kontakt med andre uden for deres eget netværk. Han fremhævede også det fælles tredje: *"Det fælles tredje gør, at vi havde noget at fokusere på, og det fælles tredje gør, at vi taler sammen. Det har stor betydning. Aktiviteterne var mangfoldige og inkluderede alle. De frivillige, der har organiseret det til os, de viser os, hvordan man gør og bager brød"*.

Den liberianske flygtning gik en tur i skoven og husker særligt rapsmarkerne som det specielle – at kunne dufte rapsmarken, i stedet for "kun" at se de gule marker på billeder: *"vi tog billeder af hinanden. Duften var meget intens af rapsmarker – og vi stod i midten og tog billeder"*.

Flygtningen fra Etiopien (M) deltog også på turen til St. Restrup. Han kommer oprindeligt fra Addis Abeba, og har næsten ingen naturoplevelser med herfra. Her er naturen er meget sparsom, og den inviterer ikke til at opholde sig udenfor: *"Min oplevelse af at være ude relaterer sig til sport, ikke så meget natur. For vi boede i byen. Der er ikke mulighed for at være ude på samme måde. ...vi investerer ikke i naturen dér, og infrastrukturen er ikke designet, så man kan være uden for"*. Men med cykelstier, parker og skove omkring Ålborg er mulighederne for at opholde sig udendørs bedre, og det fremmer lysten til at være ude. Undtagelsen var brændenælden, han brændte sig på under gåturen til fiskedammen. En tilsvarende plante findes også i Addis, blot med mere synlige "stikkere".

Den største oplevelse på turen til St. Restrup var fællesskabet og oplevelsen af, at naturen afstresser. Særligt det sidste bemærkede han, og havde talt med de andre deltagere om, at de oplevede det samme. Men også oplevelsen af overvindelsen af ubehaget ved at røre ved ormene var stor. Men stemningen var hele tiden opmuntrende og positiv, så man kunne overvinde sin frygt for at håndtere ormene og dermed få dem på krogen: *"Det var ubehageligt at røre ormene. De er kolde, slimede, men jeg følte god opbakning og vi grinede sammen"*. Helt overordnet fremmede aktiviteterne på turen til St. Restrup både fællesskabet og fællesskabsfølelsen, og eftersom nogle af deltagerne bor

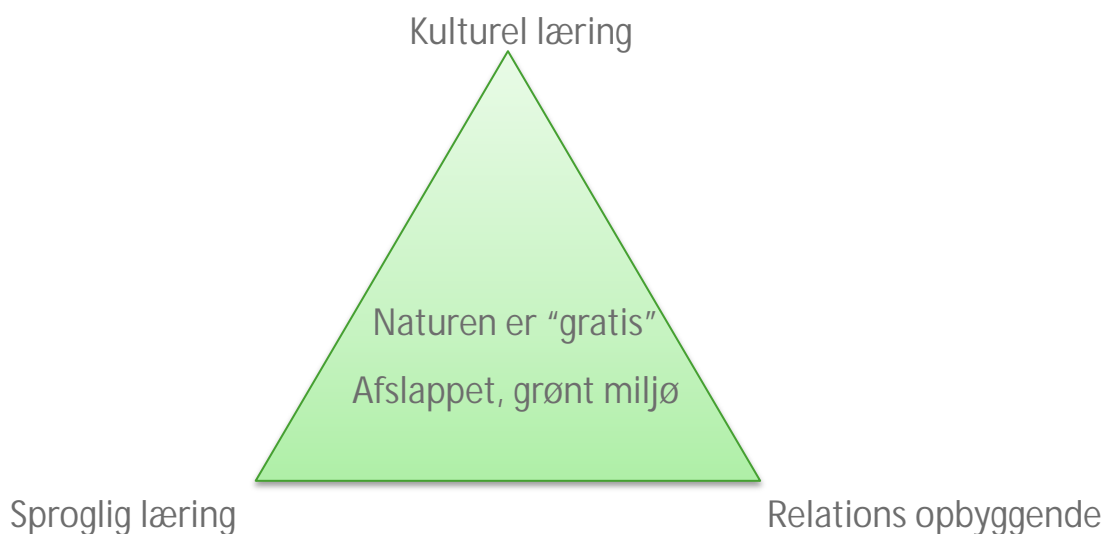
⁸ Det fælles tredje betegner en ydre aktivitet som to eller flere er fælles om at udføre.

tæt på hinanden, så hilser de nu på hinanden, når de mødes i nabolaget, netop fordi de havde mulighed for at etablere nogle relationer på turen.

Naturen i et integrationsperspektiv og naturens potentiale

Naturen er vigtig for den liberianske flygtnings forståelse af Danmark: *"jeg får forståelsen af, hvordan naturen skal beskyttes [...] men også hvordan I har organiseret jer i Danmark"*. Og her er der stor forskel mellem Liberia og Danmark, og flygtningen har bemærket en stor forandring i sig selv. Hvis han kunne, ville han fortælle om bæredygtighed og naturbeskyttelse i sit gamle hjemland, og *"efterhånden ser jeg naturen gennem danske briller"*. En anden gevinst ved at være i naturen er også naturens potentiale: *"Det naturen giver – når man føler sig ensom, så er det godt at gå en tur. Man glemmer de svære situationer. Frisk luft. Gode oplevelser – ikke kun [gå i den grå] by. Man kan gå i naturen, det giver frisk luft."* Det er Sprogskolen, der i sin tid introducerede ham til naturen, og fordi han har lært så meget om Danmark gennem naturen, holder han altid øje med den. *"[Der er] meget natur i Danmark, det er så organiseret. Det er kultiveret natur, [og det er] meget fladt og man kan se langt. Der er bjerge der, hvor jeg kommer fra. Man kan se busser, der kører gennem landskabet [i Danmark]. Jeg kan godt lide at se langt i landskabet."*

Dette understøttes også af det perspektiv, den etiopiske flygtning lægger på naturen og det at være ude. Flygtningen mener, at naturen kan noget helt særligt, som både relaterer sig til kulturel læring, relationsdannelse og sproglig læring (se figuren neden for). Naturen er en gratis, uformel ramme, hvor man kan slappe af og være sammen om aktiviteter, hvor man ikke nødvendigvis skal sidde over for hinanden og tale. Det er derimod aktiviteten, der binder menneskerne sammen, så de kommer tættere på hinanden.

Der er ikke krav til udstyr eller grej eller andet som ved fx fodbold eller andre sportsaktiviteter. I naturen kan man være, som man er, fortæller han: *"du føler dig ikke mærkelig... Det er et ikke struktureret møde. Det andet [møde på cafe eller sport] er meget mere formelt, hvis vi sidder over for hinanden uden natur, og uden aktivitet. Det at vi er udenfor betyder, at man får den positive effekt. Derfor kan jeg snakke med nogen andre, og aktiviteten er vigtig".*

Evaluering af proces og metode

Organisering af ansvarsfordelingen

Projektet lagde oprindeligt op til, at tovholderrollen skulle varetages af nye frivillige – Naturvennerne, og at Naturvennerne kunne få sparring fra de lokale DFH-frivillige eller af DFH-koordinatorerne i det omfang, det var nødvendigt. I langt de fleste områder har dette også været tilfældet. I andre områder valgte man at give tovholderrollen til DFH-frivillige. Argumentet for denne rollefordeling var, at man lokalt i DFH mente, at man på den måde sikrede en kvalitet i turene, ligesom man bedre kan planlægge turene ifht. at rekruttere flygtningene. I et af områderne var det ikke uden omkostninger, da nogle Naturvenner oplevede en for stor styring i forhold til egne idéer og den øvrige planlægning af turene: *"At man i Dansk Flygtningehjælp vil have 1½ måneds varsel på arrangementet. Sådan kan jeg ikke planlægge, når jeg laver arrangementer. Så må man være hurtigere til at få samlet flygtningene. Ellers er DFH en hæmsko for flygtningene selv".* På den ene side står dermed nogle nye frivillige med en stor motivation for at bidrage med naturoplevelser mm. Mens DHF også tænker på flygtningenes skrøbelighed mv. I nye samarbejder med forskellige fagligheder uden for DFH's egne frivillige er det derfor vigtigt at redegøre for, hvorfor

tidshorisonten er længere, når man tilrettelægger nye arrangementer for flygtninge; blandt andet fordi arrangementerne skal passes ind i en allerede eksisterende kalender⁹ for flygtningene. Det er desuden vigtigt med en større rummelighed og imødekommenhed over for nye frivilliges idéer for på den måde at afprøve nye arrangementstyper og aktiviteter. På den måde kan DFH tilgodese nye frivilliges ”her og nu lyst” til at arrangere ture eller andre events for flygtninge.

I Ålborg valgte den lokale DFH-frivillige at prøve transporten selv, inden flygtningene blev sendt ud på turen: *”jeg var ude at gå dét stykke på et tidspunkt fra busstoppestedet til pendlerpladsen, hvor jeg lige tog ud for at tjekke, hvordan jeg gør den dag, de kommer herud.”* Derudover har DFH-koordinatoren fungeret som sparringspartner for grupperne, besvaret spørgsmål mv. Men selve arbejdet med at arrangere turene har grupperne stået for. I starten var koordinatoren med til planlægningsmøderne, men det fik grupperne selv styr på efterhånden. Eneste anden opgave for koordinatoren var at sikre kommunikationen ud til flygtningene i Ålborg.

Rekruttering af nye integrationsfrivillige blandt naturvennerne

Et af projektets mål var at engagere frivillige med interesse for natur og friluftsliv i den danske integrationsindsats, for på den måde at tilbyde naturaktiviteter som ramme for integration af flygtninge i Danmark. Det lykkedes ikke at bygge bro mellem det at være Naturven og det at engagere sig mere vedholdende i integration i løbet af den periode, projektet Naturvenner fandt sted.

Årsagen hertil kan måske være, at tovholderaktiviteten ofte blev varetaget af en af DFH’s egne frivillige, mens de nye og naturinteresserede frivillige ofte ”kun” var hjælpere, og derfor i ringere grad følte sig ansvarlig for både den konkrete aktivitet og videreførelse af lignende aktiviteter.

Et andet problem har været frivilligkapaciteten hos DFH. En DFH-koordinatoren fortæller, at de ikke har haft nok nye frivillige, og man så har været nødt til at trække på nogle allerede registrerede frivillige. Man har med andre ord ikke formået at tiltrække nye frivillige i projektperioden. Eksisterende frivillige har dermed engageret sig i andre opgaver. En forklaring kan være, som nævnt, at tovholderen ofte blev søgt blandt DFH’s egne frivillige, og dermed blev der måske ikke givet mu-

⁹ Religiøse højtider, sprogskole, lektiecafeer, madklubber og andre arrangementer i DFH regi

lighed for at nye frivillige kunne føle medbestemmelse og medansvar. Selvom tovholderen med et DFH ophæng har været valgt for at sikre kvaliteten i behandlingen af flygtningene, så erkender flere af de frivillige hos DFH, at man så måske misser noget andet. Hvis man skal kunne tilbyde natur- og friluft aktiviteter, skal DFH have flere frivillige med naturinteresse: *”Dem, der har forstand på det – de skal være med; fx foreninger hvor nogen ved, hvordan skovlen skal holdes og ormen skal sættes på krogen, så vi på den måde bliver flere hænder, der kan hjælpe”*.

En vej frem kan være, at der gennem dette projekt er kommet en bevidsthed hos de forskellige lokale grupper hos DFH om, at naturen kan danne ramme om en række aktiviteter, der kan noget andet end ”de klassiske DFH-aktiviteter”. Fx tilbyder en af grupperne nu ”byg en fuglekasse” som aktivitet for nogle flygtningefamilier, der i forvejen har en køkkenhave.

Organisering af workshop og den endelige liste med arrangementer

Stemningen ved alle workshops var rigtig god og positiv – der var mange rigtig gode ideer til mulige ture i lokalområderne. Det fremhæver en af Naturvennerne fra Lyngby også: *”i Lyngby var stemningen ved informationsmødet så omsluttende og god, at man fik lyst til at deltage på alle turene”*. Udfordringen i flere lokale Naturvens-områder var dog, at flere ture havde samme destination, og derfor blev der efter informationsmøderne behov for at lægge forskellige ture med forskellige tovholdere sammen. Samtidig skulle turene også godkendes af de lokale DFH-koordinatorer for at sikre, at turene kunne afsættes til lokale flygtninge. Denne koordinering havde de nye frivillige, dem uden forudgående kendskab til DFH, svært ved at forstå, og dette mellemlid bidrog til at tage gejsten og energien fra nogle af Naturvennerne. Det var svært at mødes i den nye, sammenlagte gruppe, hvor man ikke havde noget forhåndskendskab til hinanden. Derfor kan det anbefales for fremtidige projekter, at sammenlægningen og koordineringen foregår på selve informationsmødet, så deltagerne har mulighed for at hilse på hinanden og aftale et konkret mødetidspunkt, hvor detaljplanlægningen af turen kan foregå.

Anbefalinger

Et mål for projektet Naturvenner var at skabe mulighed for nye relationer mellem flygtninge og danskere. Det lykkedes i nogen grad, men for at støtte og muliggøre denne relationsdannelse er Naturvennernes egne anbefalinger: *"man kunne evt. italesætte, at hvis I klikker med nogen, så få hinandens numre, så I kan kontakte hinanden efterfølgende"*. Så man kan tage kontakt til flygtningene igen. *"Det ved man ikke som ny frivillig – at man skal række ud, og at det er grænseoverskridende som dansker. Det er svært for danskere. Det er vigtigt, vi rækker ud og laver det første opkald – det ved man kun som netværksfamilie. Når man er ny, er man uvidende om, hvordan man gør, og hvordan man griber sådan en ting an"*. I forhold til at række ud, så kom det også til udtryk i et andet lokalområde, hvor DFH-frivillige fortalte om, hvordan det er de nye frivilliges ansvar at række ud og involvere nogle flygtninge i aktiviteten (her fuglekiggeeri), men samtidig konkluderer de DFH-frivillige også, at det er svært, når man er ny frivillig. Man ved jo ikke, hvordan man gør eller at det er vigtigt at kapre nogen til aktiviteten. Ellers kommer de ikke.

Det var målet med projektet at tilbyde en række natur- og friluftaktiviteter til flygtninge. Det har Naturvennerne taget til sig, og ofte har de arrangeret en lang række forskellige aktiviteter på én gang, for at gøre det så godt som overhovedet muligt. Efterfølgende har mange grupper konstateret, at de ville for meget på dagen – og at der ikke var tid nok til at nå alle de forskellige aktiviteter. Derfor er en af anbefalingerne fra Naturvennerne: Hellere få aktiviteter/en aktivitet end mange forskellige aktiviteter, som man skal jage igennem for at nå. *"Vi kunne sagtens ha' nøjedes med bare at fiske ved put-and-take-søen – det var slet ikke nødvendigt med både bål, pandekager, snobrød og grill af fisk – der var jo egentlig ikke ordentlig tid til at fiske, for da flygtningene først havde lært, hvordan man holder på fiskestangen og sætter orm på stangen, så skulle vi videre for at nå de andre ting"*.

Naturvennerne fra Svendborg anbefaler ligesom Naturvennerne fra Ålborg, at de aktiviteter, man tilbyder på en natur-tur skal være enkle aktiviteter, som er nemme at gennemføre. Samtidig skal man tænke over antallet af deltagere, for naturen får mindre betydning, hvis der er for mange deltagere, end hvis det er en aktivitet, hvor der er fem-seks børn eller voksne om aktiviteten. Samtidig skal aktiviteten passe til målgruppen. Hvis man får fat i børnene, og børnene bliver optaget af aktiviteten, så begynder forældrene også at lytte. Når det sker, har det en betydning, der rækker længere ud over turen.

Projekt Naturvenner – kan natur integrere?

I dette afsnit perspektiveres projekt Naturvenners resultater til, hvordan naturen kan bidrage til at integrere flygtninge og indvandrere i Danmark.

Når man ser naturen i et integrationsperspektiv fremhæver DFH-koordinatoren flere forskellige faktorer:

- 1) naturen i et sundhedsperspektiv,
- 2) kulturel læring gennem natur og naturoplevelser og
- 3) forstå ord i en ny og positiv kontekst.

Mange danskere bruger allerede naturen som sted, hvor man stresser af. Det samme kan flygtninge også have gavn af, men det kræver at flygtninge introduceres til naturen og oplever på egen krop, at de gennem naturoplevelser kan få en slags ”stress relief”. Med denne oplevelse af ”stress relief” vil flygtninge på sigt kunne opsøge naturen selv og dermed opnå naturens positive indvirkning på krop og sind. Derudover kan naturen og naturoplevelser bidrage til en kulturforståelse, fx når flygtninge bliver introduceret til bøgen: *”bøgen ser sådan ud, så forstår jeg hvad I synger om, når I synger om bøgen (når bøgen springer ud), solen er ikke dårlig, men man nyder den her i Danmark”*. Derudover giver oplevelser i naturen mulighed for at danne relationer mellem ord, billeder og oplevelser: *”når man siger skov – så ser du en skov foran dig. Men hvis man siger skov til et barn fra Mellem-østen eller Afrika, ser de noget helt andet – de ser, at man skal holde sig fra skoven. Der kan der være farligt – der kan være snigskytter. Det er meget kulturforståelse i at få de samme associationer, som danskerne også får”*.

I Svendborg fremhævede Naturvennerne, at man gennem naturen kan forstå, hvad det betyder, når danskere går tur. Man kan lære at gå tur. Samtidig kan naturen og naturoplevelser også bruges som afsæt for at forstå de sammenhænge, der er i sproget og i kulturen: *”hvor man taler om, hvad de ser, og hvad vi danskere gør, fx ved at lære sprog i haven. Så får ord betydninger, fx hindbær, brombær, solbær, ribs, æbler, ... hvor der var en flygtning, der mente, vi ikke havde frugt i Danmark”*.

Landskabet, oplevelser og ting kan også skabe minder om hjemlandet – fx en petroleumslampe, der omtales: *”Hjemlandslampe som hænger i min have – den minder ham om hans hjemland”*. Eller

oplevelser i naturen i Svanninge Bakker, hvor Naturvennen var ude at gå tur med en flygtning. Her talte de om at *"Svanninge bakker – det er ligesom mit hjemland"* og da de mødte køer, blev den unge mand fra Eritrea bange, for i Eritrea er køer farlige. *"Så talte vi lidt om det. De kan lære lidt om naturen, den er ikke farlig. Det er også det med minderne, er der slanger? Vi har ingen farlige*

dyr i Danmark." Minderne og samtalerne om, hvad naturen er i Danmark, er ikke det eneste, som flygtninge kan lære. Der er årstidernes skiften, løvspring og anemonerne: *"det [årstiderne] er fuldstændig nyt for flygtninge, når man kommer fra Somalia"*. Derudover er der den sproglige læring, som også kan foregå i naturen som fx at lære ordene for de enkelte dele af træet *"stamme, gren, rod, kvist. Og så måtte de løbe derhen, hvor de kunne se den del af træet"*. Flygtninge har ikke begreber knyttet til dansk natur, den er ikke en del af deres liv, når de kommer hertil. Og så måske alligevel, som eksemplet fra Aalborg, hvor den liberianske flygtning med glæde tænkte tilbage til sit hjemland, da de var på tur i det gode vejr, som han huskede, gør folk glade. Efterhånden, gennem små skridt og i trygge rammer, er den nye natur måske ikke længere farlig eller et sted, man ikke kommer. Den bliver et sted, man opsøger for at få energi og glæde.

Som en af Naturvennerne i Ålborg fremhævede: Det, der gjorde turen så vigtig, var blandt andet at den bidrog til at give flygtningene viden om, hvor de kan tage ud i naturen. *"Den viden var der nogen, der efterspurgte, for de kendte ikke til mulighederne [der er], og de har ikke mulighed for selv at tage ud og se den slags natur, de mangler et fællesskab om at kunne tage ud i naturen sammen med nogen. Det tror jeg var særlig vigtigt, fordi vi er i en storby, det er vigtigt at vide, at der er natur, og hvor den er"*.

Litteratur

- Gentin, S., 2006. Fem muslimers friluftsliv og natursyn. En interviewundersøgelse. (Outdoor recreation and meaning of landscape—a qualitative study of five Muslims outdoor recreation and images of nature). Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Skov & Landskab, København.
- Gentin, S. (2015). *Outdoor recreation and ethnicity: seen in a Danish adolescent perspective*. Department of Geosciences and Natural Resource Management, Faculty of Science, University of Copenhagen. IGN PhD Thesis.
- Gentin, S., Chondromatidou, A.M., Pitkänen, K., Dolling, A., Præstholm, S., Pálsdóttir, A.M., 2018. Defining nature-based integration. Finnish Environment Institute.
- Gentin, S., Pitkänen, K., Chondromatidou, A. M., Præstholm, S., Dolling, A., Palsdottir, A. M. (2019). Nature-based integration of immigrants in Europe - a review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 43, [126379]. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2019.126379>.
- Jensen, F.S., 2014. Friluftsliv i landskabet 2008 (4) - Er der befolkningsgrupper, hvor relativt færre kommer ud i naturen i løbet af et år? (Outdoor recreation in the landscape 2008 (4) - Which segment of the population has relatively fewer visits in nature during a year?). Videnblade Planlægning og Friluftsliv, Friluftsliv 2 p.
- Jensen, F.S., Cleemann, M.F., 2015. Friluftsliv i landskabet 2008 (18) - Årsager til besøg i naturen/landskabet. (Outdoor recreation in the landscape 2008 (18) - Reasons for visiting the nature/landscape). Videnblade Planlægning og Friluftsliv, Friluftsliv 2 p.
- LG Insight (2013): Traumeundersøgelse. Undersøgelse af indsatsen for flygtninge med traumer i Danmark, September 2013. Social-, Børne- og Ungdomsministeriet. [Online]; citeret den 22.3.2019, tilgængelig på: <http://uim.dk/filer/integration/traumeundersogelsen.pdf>.
- Lovelock, K., Lovelock, B., Jellum, C., Thompson, A., 2011. In search of belonging: immigrant experiences of outdoor nature-based settings in New Zealand. *Leis. Stud.* 30, 513–529. <https://doi.org/10.1080/02614367.2011.623241>.
- Nielsen, T.S., Hansen, K.B., 2007. Do green areas affect health? Results from a Danish survey on the use of green areas and health indicators. *Health Place* 13, 839–850. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2007.02.001>.
- Pitkänen, K., Oratuomi, J., Hellgren, D., Furman, E., Gentin, S., Sandberg, E., Øian, H., Krange, O., 2017. Nature-based integration, TemaNord. Nordic Council of Ministers. <https://doi.org/10.6027/TN2017-517>.

- Powell, M., Rishbeth, C., 2012. Flexibility in place and meaning of place by first generation migrants. *Tijdschr. voor Econ. en Soc. Geogr.* 103, 69–84. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2011.00675.x>.
- Rishbeth, C., Finney, N., 2006. Novelty and nostalgia in urban greenspace: Refugee perspectives. *Tijdschr. voor Econ. en Soc. Geogr.* 97, 281–295. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2006.00520.x>.
- Thomsen, J.M., Powell, R.B., Monz, C., 2018. A Systematic Review of the Physical and Mental Health Benefits of Wildland Recreation. *J. Park Recreat. Admi.* 36, 123–148. <https://doi.org/10.18666/JPRA-2018-V36-I1-8095>.
- Twohig-Bennett, C., Jones, A., 2018. The health benefits of the great outdoors: A systematic review and meta-analysis of greenspace exposure and health outcomes. *Environ. Res.* 166, 628–637. <https://doi.org/10.1016/J.ENVRES.2018.06.030>.

KØBENHAVNS UNIVERSITET

INSTITUT FOR GEOVIDENSKAB
OG NATURFORVALTNING

ROLIGHEDSVEJ 23
1958 FREDERIKSBERG

TLF. 35 33 15 00
IGN@IGN.KU.DK
WWW.IGN.KU.DK